

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

УЛЬЯНОВА ГАЛИНА ОЛЕКСІЇВНА

УДК 347.122 (347.77) (477)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ
ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ВІД ПЛАГІАТУ

Спеціальність 12.00.03 - цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Одеса – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі права інтелектуальної власності та корпоративного права Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України

Науковий консультант доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України
ХАРИТОНОВА Олена Іванівна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідуюча кафедрою права інтелектуальної
власності та корпоративного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України
КОХАНОВСЬКА Олена Велеоніівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри цивільного права;

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
МІНЧЕНКО Раїса Миколаївна,
Інститут законодавства Верховної Ради України,
директор Української школи законотворчості;

доктор юридичних наук, доцент
БАСАЙ Олег Вікторович,
Київський окружний адміністративний суд,
голова суду

Захист відбудеться ____ 2015 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий « ____ » _____ 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Лагутіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Використання інтелектуальної власності як стратегічного ресурсу в системі підвищення конкурентоспроможності економіки країни, прискорення інноваційного розвитку та інтеграції України у міжнародний економічний простір визначають основні напрями державної політики у сфері інтелектуальної власності, зокрема, щодо удосконалення та гармонізації нормативної бази у зв'язку з необхідністю враховувати новації міжнародного правового регулювання у цій сфері, розвитку інституційної бази, необхідної для забезпечення набуття, здійснення та захисту прав інтелектуальної власності. При цьому чимало уваги приділяється створенню ефективних механізмів захисту прав інтелектуальної власності від піратства та контрафакції, тоді як про проблему плагіату не зазначено ані у Концепції розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009-2014 роки, ані у проекті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року, що свідчить про відсутність комплексних програм захисту прав інтелектуальної власності від плагіату.

Плагіат є однією з глобальних проблем сучасної сфери інтелектуальної, творчої діяльності як у вітчизняній, так і зарубіжній практиці. Негативний вплив плагіату полягає в тому, що порушуються права та інтереси творців, винахідників, суттєво знижується якість та результативність наукової діяльності, відбувається нецільове використання державних коштів, які виділяються з метою фінансування проведення фундаментальних та прикладних досліджень, завдаються чималі збитки суб'єктам господарювання, знижується якість підготовки майбутніх фахівців у різних галузях знань. Крім того, привласнення авторства є також одним із проявів неетичної поведінки в професійній сфері, зневажливого ставлення до чужої інтелектуальної, творчої праці. Усталений підхід до плагіату виключно як до порушення прав інтелектуальної власності потребує нового переосмислення, адже внаслідок плагіату порушуються також права та інтереси користувачів, суспільства, держави.

На особливу увагу заслуговує проблема академічного плагіату, який набув масового характеру у працях науковців та здобувачів освіти. З прийняттям Закону України «Про вищу освіту» розпочато новий етап боротьби з академічним плагіатом у дисертаційних роботах, однак наслідки виявлення плагіату у роботах студентів не визначені, що є суттєвим упущенням.

Важливість проблем цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату, зокрема, визначення співвідношення таких категорій, як привласнення авторства, приписування авторства, примус до співавторства та самоплагіат; специфіка вчинення плагіату у різних сферах інтелектуальної, творчої діяльності; визначення чинників, які сприяють поширенню плагіату

у науковій сфері; необхідність вирішення теоретичних і практичних проблем ефективності способів захисту та самозахисту прав інтелектуальної власності від плагіату обумовили необхідність проведення комплексного дисертаційного дослідження окреслених проблем.

Незважаючи на значну увагу, яка приділяється питанням плагіату, у вітчизняній науці цивільного права не розроблено єдиного концептуального підходу до цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату, що свідчить про теоретичне та практичне значення розгляду відповідної проблематики в рамках спеціального дослідження на рівні докторської дисертації.

Актуальним питанням охорони та захисту прав інтелектуальної власності, у тому числі й від плагіату, присвятили свої наукові праці такі вчені, як: Т.М. Вахонєва, О.В. Жилінкова, О.В. Кохановська, О.М. Мельник, М.О. Мінц, О.О. Підпригора, О.П. Орлюк, І.І. Петренко, В.С. Петренко, О.В. Піхурець, І.В. Порало, О.І. Харитонова, Р.Б. Шишка, О.О. Штефан та ін.

Окремі аспекти плагіату як позадоговірного порушення прав інтелектуальної власності досліджено у дисертаційній роботі Н.П. Бааджи «Відшкодування шкоди, завданої неправомірним використанням авторських прав» (2010 р.). Питання співвідношення плагіату з контрафакцією розкрито у дисертаційній роботі О.О. Мазіної «Контрафакція як дії, що порушують авторські права» (2014 р.).

Серед зарубіжних дослідників, які займались проблемами захисту прав інтелектуальної власності від плагіату, слід назвати таких авторів, як: Н. Адхикарі, І.Ф. Загорчев, С. Кобуров, К. Колберг, К.В. Кузнецов, Т.Г. Лепіна, Р. Сіберс, Н.Г. Толочкова, М.Л. Фірсов, Дж. Нолл, Т.О. Якушева та ін.

Плагіат як порушення етичних норм у науці та професійній сфері, а також плагіат у роботах студентів досліджували у своїх наукових роботах: Н.І. Апшай, Є.О. Алісов, С.У. Гончаренко, К.П. Воробйов, М.М. Кічерова, А.М. Ковальова, О.Ю. Ковальов, К.В. Ковальчук, Т.В. Симоненко, Н.В. Стукало та ін.

Утім, дослідження зазначених учених розкривають окремі аспекти визначення сутності плагіату, його виявлення та попередження та не містять комплексного дослідження методологічних проблем цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах плану науково-дослідної теми кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права «Правові проблеми захисту авторських та суміжних прав від контрафакції, піратства та плагіату» (державний реєстраційний № 0112U000693), а також плану науково-дослідної роботи кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права «Проблеми захисту права інтелектуальної власності в мережі Інтернет»

на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» на 2011-2015 роки «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний №0110U000671).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає у визначенні концептуальних засад цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату, вирішенні найбільш важливих теоретичних проблем, пов'язаних із визначенням сутності та особливостей прояву плагіату в різних сферах інтелектуальної, творчої діяльності, а також формулюванні пропозицій щодо удосконалення національного цивільного законодавства та законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Для досягнення поставленої мети у дисертації вирішувалися такі завдання:

- розкрити сутність плагіату як складного соціального явища;
- визначити напрями правової політики цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату;
- розкрити поняття та ознаки плагіату як порушення прав інтелектуальної власності;
- розглянути існуючі класифікації плагіату з метою їх уніфікації;
- охарактеризувати плагіат у різних сферах права інтелектуальної власності;
- визначити поняття та способи цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату в судовому порядку;
- розкрити способи захисту прав інтелектуальної власності від плагіату в позасудовому порядку;
- сформулювати пропозиції щодо удосконалення правового регулювання відносин у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Об'єктом дослідження є правовідносин, які виникають у сфері цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату.

Предметом дослідження є методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату.

Методи дослідження. У процесі дослідження проблем цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату було використано філософські (загальнонаукові) та окремі наукові методи пізнання.

За допомогою діалектичного та історичного методу досліджено загальнотеоретичні аспекти поняття плагіату як соціальної та етичної категорії, визначено основні напрями та цілі правової політики цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату, а також розкрито сутність цивільно-правового захисту прав від плагіату (п.п. 1.2, 1.3, 2.1). Формально-юридичний метод використано при дослідженні плагіату як правової категорії (п.п. 1.2, 2.1, 2.2).

За допомогою системно-структурного методу визначено види плагіату та розроблено їх узагальнюючу класифікацію, досліджено способи захисту та самозахисту прав інтелектуальної власності від плагіату (розділи третій-п'ятий). З метою визначення сучасного стану правового забезпечення цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату, його відповідності практичним потребам, необхідності внесення змін до законодавства застосовано герменевтичний та синергетичний методи (п.п. 1.2, 1.3, 2.1, 3.2, 4.2). Порівняльно-правовий метод використовувався при дослідженні зарубіжного досвіду захисту прав інтелектуальної власності від плагіату; визначенні співвідношення привласнення авторства з іншими випадками неправомірного використання авторських немайнових прав (приписування авторства, примус до співавторства, примус до відмови від авторства) (п.п. 2.1, 2.2, 3.3, 3.4, 4.3, 3.5, 5.2, 5.3).

Теоретичною основою дисертації є роботи таких відомих учених у сфері теорії держави і права, цивільного права, права інтелектуальної власності, як: Б.С. Антимонов, О.В. Басай, І.В. Венедіктова, Е.П. Гаврилов, Н.Ю. Голубєва, В.А. Дозорцев, В.С. Дроб'язко, Р.В. Дроб'язко, І.О. Зенін, Н.С. Іщенко, В.О. Калятін, І.С. Канзафарова, С.М. Клейменова, І.Ф. Коваль, О.В. Кохановська, Н.С. Кузнєцова, В.В. Луць, Р.А. Майданик, Ю.М. Оборотов, О.О. Пиленко, В.О. Рассудовський, О.Д. Святоцький, О.Ф. Скакун, С.О. Сліпченко, М.О. Стефанчук, Р.О. Стефанчук, К.А. Флейшиць, О.І. Харитонов, Є.О. Харитонов, О.Ф. Черданцев, Р.Б. Шишка, Я.М. Шевченко, Ю.С. Шемшученко та ін.

Емпіричну базу дослідження становлять матеріали судової практики (рішення Європейського суду з прав людини щодо обмеження права свободи творчості та вираження позиції, рішення Конституційного Суду України, рішення районних судів м. Миколаєва, м. Одеси, м. Донецька, м. Сімферополь та апеляційних судів Дніпропетровської, Тернопільської, Черкаської областей по справах про захист прав інтелектуальної власності від плагіату, постанови та ухвали адміністративних судів України по справах про оскарження рішень МОН України та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науці цивільного права комплексним дослідженням методологічних проблем цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

запропоновано концептуальний підхід до бачення плагіату як складного явища у сфері права інтелектуальної власності, що може розглядатися: 1) як порушення авторських прав творця первісного тексту; 2) як зловживання правом на творчість особою, що вчиняє плагіат; 3) як порушення прав споживачів інтелектуальної, творчої діяльності; 4) як порушення етики

творчості, професійної діяльності; 5) як порушення публічного правопорядку (інтересів суспільства та держави) – у випадках, коли авторству надається суспільне значення;

обґрунтовано, що багатозначністю феномену плагіату визначаються цілі правової політики щодо нього, яка проводиться у правотворчій, правозастосовній, доктринальній та освітній сферах. Такими цілями є: забезпечення запобігання (профілактики) плагіату, виявлення та припинення плагіату, ліквідація наслідків плагіату;

доведено необхідність розрізнення приватноправового та публічно-правового аспектів правової політики стосовно плагіату залежно від того, що є об'єктом захисту та які цілі при цьому ставляться. При цьому підкреслюється, що приватноправова політика має методологічною основою мету забезпечення права на творчість та авторських прав творця;

обґрунтовано позицію про доцільність розрізнення поняття плагіату у широкому та вузькому значенні, де під плагіатом у широкому значенні розуміється будь-яке запозичення чужого результату інтелектуальної, творчої діяльності або ідеї без вказівки джерела (автора) запозичення, а під плагіатом у вузькому значенні – навмисні неправомірні дії з привласнення авторства на чужі об'єкти права інтелектуальної, творчої діяльності, які призводять до порушення особистих немайнових та майнових прав інтелектуальної власності творців, прав та інтересів користувачів об'єктів права інтелектуальної власності та інтересів держави;

запропоновано визначення сутності привласнення авторства під цивілістичним кутом зору як навмисних неправомірних дій, спрямованих на формування будь-яким способом уявлення про належність авторства на об'єкт інтелектуальної власності (або його охороноздатну частину) особі, яка не брала творчої участі у його створенні;

запропоновано розрізняти форми плагіату залежно від способу його вчинення: плагіат, не пов'язаний з примусом автора; плагіат, пов'язаний з примусом автора, який передбачає примус до співавторства та примус до відмови від авторства. При цьому примус до співавторства може здійснюватись: з метою подальшого привласнення авторства на створений об'єкт (є формою плагіату); без мети привласнення авторства (не призводить до плагіату);

доведено, що обов'язковою складовою свободи творчості є право на інтерпретацію чужої ідеї, сутність якого полягає у визнанні правомірним використання ідеї з метою її творчої переробки, удосконалення форми її вираження, внаслідок чого з'являється новий охороноздатний об'єкт права інтелектуальної власності;

обґрунтовано, що залежно від категорії об'єктів права інтелектуальної власності, права на які порушено, можливо розрізняти наступні види плагіату: авторський плагіат – полягає у привласненні авторства на результати

інтелектуальної, творчої діяльності; промисловий плагіат – передбачає явне використання привласненого об'єкту з метою виготовлення продукції, подібної до оригінальної продукції правоволодільця, з метою збільшення попиту та отримання прибутків. Першочергове значення отримує не порушення авторства на об'єкт, а порушення прав та інтересів суб'єкта господарювання, який використовує його у своїй діяльності. Доцільність такого розрізнення зумовлюється тим, що на відміну від піратської, контрафактної продукції, яка виготовляється без дозволу правоволодільця однак від його імені, метою плагіату є формування уявлення про створення продукції плагіатором;

сформульовано позицію, що цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату слід розуміти у широкому значенні – як діяльність, спрямовану на вжиття заходів з виявлення, доведення, припинення плагіату та унеможливлення його подальшого здійснення плагіатором, відновлення порушених прав та інтересів, яка здійснюється правоволодільцями (творцями, їх спадкоємцями) як самостійно, так і шляхом їх звернення до відповідних суб'єктів приватного права (редакцій наукових видань, засобів масової інформації, професійних творчих об'єднань, наукових діячів, громадських спілок тощо) або до державних органів;

обгрунтовано необхідність закріплення за творцем права на відшкодування йому плагіатором немайнової шкоди при доведенні факту навмисного привласнення останнім результатів інтелектуальної, творчої діяльності. У випадку завдання моральної (немайнової) шкоди спадкоємцям внаслідок порушення немайнових прав творця – спадкодавця, шкода має доводитись та відшкодовуватись на загальних засадах;

запропоновано цивільно-правові способи захисту поділити на дві групи: способи захисту, спрямовані на поновлення порушених прав інтелектуальної власності творців; способи захисту, спрямовані на захист інтересів користувачів – поширення інформації про плагіат, недопущення до друку робіт з виявленим плагіатом. Разом із тим зазначається, що такі способи захисту прав та інтересів держави, як позбавлення наукового ступеня, зняття дисертації з розгляду тощо, не є цивільно-правовими, оскільки ґрунтуються на відносинах влади та підпорядкування;

запропоновано залежно від суб'єкта, який вживає заходи з виявлення та припинення плагіату та правових наслідків таких дій, розрізнити наступні види цивільно-правового захисту: 1) безпосередній, який здійснюється творцем або його правонаступниками; 2) опосередкований, що здійснюється уповноваженими суб'єктами без відома автора і спрямований переважно на недопущення порушення вимог законодавства у сфері наукової діяльності. На відміну від безпосереднього захисту, опосередкований захист не передбачає застосування способів цивільно-правового захисту, спрямованих

на відшкодування правоволодільцю шкоди та вжиття інших заходів, оскільки його метою є припинення порушення;

запропоновано замість існуючої в літературі категорії «самоплагіат» ввести у науковий обіг категорію «авторське дублювання наукових результатів», під яким слід розуміти неодноразове опублікування автором власної наукової праці у прихованій, видозміненій формі без суттєвої зміни сутнісного навантаження в різних джерелах (наукових статтях) з метою збільшення публікацій для забезпечення необхідної їх кількості для присудження наукового ступеня чи присвоєння вченого звання. Обґрунтовано, що авторське дублювання як порушення приписів законодавства доцільно виділяти лише у науковій сфері, де встановлено вимоги щодо апробації результатів наукових досліджень та мінімальної кількості публікацій;

сформульовано пропозиції щодо внесення змін до законодавства та запропоновано: 1) у гл. 22 ЦК України закріпити право на заборону використання імені фізичної особи як творця щодо об'єктів інтелектуальної власності, які вона не створювала; 2) у Законі України «Про авторське право і суміжні права» розширити перелік немайнових прав та доповнити його правом забороняти приписування авторства, доповнити перелік порушень авторських та суміжних прав таким порушенням, як приписування авторства, а також закріпити мінімальний розмір немайнової шкоди, який підлягає обов'язковому відшкодуванню у випадку порушення права авторства та права на ім'я;

удосконалено:

положення ст. 69 Закону України «Про вищу освіту» та запропоновано авторське визначення категорії «академічний плагіат» як оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворення опублікованих або неопублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання, під іменем особи, яка не брала інтелектуальної творчої участі у їх створенні з метою виконання вимог освітньої (наукової) програми, досягнення наукового результату;

положення про співвідношення понять «привласнення авторства» та «приписування авторства» як порушення права на ім'я. При цьому приписування авторства визначено як обнародування твору під іменем особи, яка не є його автором, без її відома і згоди;

визначення примусу до співавторства як незаконного посягання на свободу творчої, інтелектуальної діяльності, авторство фізичної особи, яке полягає у здійсненні тиску на особу з метою примусу її до створення об'єкту інтелектуальної власності (особисто або у співавторстві) та (або) включення до переліку співавторів осіб, які не брали творчої участі у створенні об'єкта права інтелектуальної власності;

наукові підходи до класифікації способів привласнення авторства (плагіату) та запропоновано узагальнюючу класифікацію плагіату на підставі різних критеріїв: 1) наявності умислу – навмисний плагіат та ненавмисний плагіат; 2) об'єкту посягання – плагіат ідеї та плагіат об'єкту права інтелектуальної власності; 3) категорії результатів інтелектуальної діяльності – авторський та промисловий плагіат; 4) сфери діяльності – творчий, науковий, комерційний; 5) особи плагіатора – плагіат у роботах науковців, студентів, школярів, письменників, журналістів;

класифікацію правовідносин, які виникають між співавторами, та запропоновано їх поділ на дві категорії: внутрішні (виникають між співавторами щодо створення об'єкту, визначення умов його використання, оскарження дій одного зі співавторів щодо використання спільного об'єкта) та зовнішні (виникають між співавторами та третіми особами). Зовнішні правовідносини поділено на: договірні; охоронні; відносини представництва. Обґрунтовано, що при співавторстві плагіат може бути допущено як у внутрішніх відносинах (навмисний – у випадку приписування авторства, виключення автора з колективу співавторів; ненавмисний – технічний), так і зовнішніх (привласнення авторства на об'єкт співавторства третьою особою);

дістало подальшого розвитку:

теза про те, що під час створення похідних об'єктів авторського права можливим є привласнення авторства на оригінальний об'єкт (плагіатором є творець похідного твору) та на сам похідний твір (плагіатором виступає третя особа);

пропозиції про напрями попередження плагіату у роботах студентів, до яких віднесено: інформаційний – поширення інформації про умови використання чужих результатів інтелектуальної, творчої діяльності; етичний – формування поважливого ставлення до чужих результатів інтелектуальної, творчої діяльності; заохочувальний (стимулюючий) – спрямований на формування у студентів зацікавленості у проведенні наукових досліджень (проведення конкурсів на кращу дипломну, магістерську роботу, запровадження нових форм виконання навчального плану);

теза про те, що для забезпечення єдиної політики боротьби з плагіатом у наукових роботах студентів санкції за допущене порушення мають бути закріплені у Законі України «Про вищу освіту», який є основою для розроблення Положення про академічний плагіат у ВНЗ;

висновок про доцільність застосування поряд із цивільно-правовими способами захисту прав інтелектуальної власності від плагіату також морально-етичних заходів впливу на плагіатора;

положення про те, що привласнення чужої ідеї є завуальованою формою плагіату, сутність якої полягає у перефразуванні оригінального

тексту, використанні основних характеристик об'єкта, його функціональних властивостей з несуттєвою зміною зовнішніх або внутрішніх рис.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, можуть бути використані у:

- науково-дослідній роботі – як основа для подальшого наукового вивчення проблем захисту прав інтелектуальної власності від плагіату;

- правотворчості – при підготовці змін та доповнень до чинного цивільного законодавства та законодавства у сфері права інтелектуальної власності (Цивільного кодексу України, Закону України «Про авторське право і суміжні права», Закону України «Про вищу освіту»). Результати дисертаційного дослідження впроваджено у діяльність Інституту законодавства Верховної Ради України (Довідка Інституту законодавства Верховної Ради України від 17.07.2015 р.);

- правозастосовній діяльності – при узагальненні судової практики, підготовці змін та доповнень до постанов Пленуму Верховного Суду України;

- навчальному процесі – при викладенні навчальних дисциплін «Право інтелектуальної власності», «Цивільне право», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій із зазначених дисциплін. Результати дослідження впроваджено у навчальний процес Прикарпатського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» (Акт впровадження Прикарпатського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» від 10.12.2014 р.) та Інституту законодавства Верховної Ради України (Акт впровадження Інституту законодавства Верховної Ради України від 16.07.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. У наукових працях, написаних у співавторстві, автором: здійснено аналіз наукової літератури стосовно проблеми дослідження; визначено способи захисту прав інтелектуальної власності в судовому порядку, правові засади регулювання відносин співавторства, категорії спорів у сфері права інтелектуальної власності, які можуть бути урегульовані за допомогою процедури медіації, негативні прояви промислового плагіату; сформульовано висновки щодо узгодження законодавства у сфері права інтелектуальної власності, пропозиції щодо уточнення поняття та ознак категорії «академічний плагіат».

Апробація результатів дисертації. Отримані в процесі дисертаційного дослідження результати обговорювались на засіданнях кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права Національного університету «Одеська юридична академія», на засіданні Південного регіонального наукового центру Національної академії правових наук України та на міжнародних, всеукраїнських конференціях, засіданнях круглих столів,

зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Генезис публічного права – від становлення до сучасності» (м. Миколаїв, 26-27 листопада 2010 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Роль та місце органів внутрішніх справ в розбудові демократичної правової держави» (м. Одеса, 21 квітня 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми піратства в Російській Федерації. Особливості Інтернет-піратства» (м. Москва, 13 квітня 2011 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 20-21 травня 2011 р.); Міжнародній конференції «Охорона прав інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзі: політика, законодавство, практика» (м. Київ, 15-16 червня 2011 р.); Міжнародній науковій конференції, присвяченій пам'яті Ю.С. Червоного «Актуальні проблеми цивільного права та процесу» (м. Одеса, 16 грудня 2011 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Роль та місце органів внутрішніх справ в розбудові демократичної правової держави» (м. Одеса, 24 лютого 2012 р.); Науково-практичній конференції «Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства» (м. Харків, 16 березня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Приватноправове регулювання суспільних відносин: традиції, сучасність, перспектива» (м. Одеса, 19-20 квітня 2012 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 20-21 квітня 2012 р.); засіданні науково-практичного круглого столу «Особливості договорів у сучасному законодавстві України» (м. Одеса, 21 вересня 2012 р.); Інтернет-конференції «Цивілістичні читання, присвячені пам'яті І. В. Шерешевського «Підґрунтя формування цивільного законодавства України» (м. Одеса, 9 жовтня 2012 р.); III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми права інтелектуальної власності: захист від контрафакції, піратства та плагіату» (м. Одеса, 9 жовтня 2012 р.); Міжнародній науковій конференції «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права» (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми права інтелектуальної власності: захист від контрафакції, піратства та плагіату» (м. Одеса, 26 квітня 2013 р.); V Міжнародній науковій конференції «Компаративістські читання» (м. Одеса, 26-28 квітня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Треті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є.В. Васьковського» (м. Одеса, 17 травня 2013 р.); засіданні Круглого столу «Проблеми вдосконалення цивільного законодавства про боротьбу з плагіатом і піратством» (м. Одеса, 25 травня 2013 р.); Міжнародній українсько-японській конференції з питань науково-промислового співробітництва (м. Одеса, 24-25 жовтня 2013 р.); II Міжнародному юридичному форумі «Правовий

захист інтелектуальної власності: проблеми теорії та практики» (м. Москва, 14-15 лютого 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові реформи у пострадянських країнах: досягнення та проблеми» (м. Кишинів, 28-29 березня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16-17 травня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Права та свободи людини і громадянина: механізм їх реалізації та захисту різними галузями права» (м. Братислава, 19-20 вересня 2014 р.).

Публікації. Основні теоретичні та практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладено в одній одноособовій монографії «Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату (проблеми теорії)», трьох колективних монографіях, 28 наукових статтях, з яких 21 стаття опублікована у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 4 статті – у зарубіжних періодичних виданнях, а також у 23 тезах доповідей на наукових конференціях, засіданнях круглих столів.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, поділених на 16 підрозділів, висновків та списку використаних джерел (499 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить 428 сторінок, з яких основний зміст – 374 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, мету і завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, зазначено про апробацію результатів дослідження, публікації та структуру дисертації.

Перший розділ «Теоретико-методологічні аспекти дослідження плагіату», який складається з двох підрозділів, присвячено дослідженню плагіату як соціальної, етичної та юридичної категорії, визначенню основних напрямів правової політики цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності.

У **підрозділі 1.1. «Загальнотеоретичні аспекти поняття категорії «плагіат»»** досліджено поняття плагіату як соціальної, етичної та юридичної категорії.

Доведено, що усталений підхід до плагіату виключно як порушення прав інтелектуальної власності не враховує соціальні та етичні аспекти плагіату, його джерела, причини поширення та негативний вплив плагіату на інтереси суспільства та держави. У зв'язку з цим обґрунтовано важливість

комплексного підходу до дослідження плагіату як соціального явища, етичної та юридичної категорії.

Як соціальне явище плагіат є наслідком низької правової культури як суспільства, так і окремих громадян, невизнання виключних, монопольних прав творців на результати їх інтелектуальної діяльності; переоцінки цінностей – надання переваг задоволенню матеріальних потреб за рахунок недобросовісної практики використання чужих результатів інтелектуальної, творчої діяльності, неповажливого ставлення до наукової діяльності та її використання виключно заради досягнення певних благ.

Зазначено, що як порушення норм етики плагіат виступає проявом недобросовісної, непрофесійної поведінки, нехтування такими етичними нормами, як: добросовісність, професійна чесність, повага, професіоналізм, компетентність. Виокремлено етичність результатів інтелектуальної, творчої діяльності як критерій їх охороноздатності, встановлений у законодавстві, та етичність творчості, під якою запропоновано розуміти сукупність морально-етичних норм, які визначають основні засади створення нових результатів інтелектуальної, творчої діяльності, використання чужих об'єктів інтелектуальної власності під час створення власних, урахування інтересів третіх осіб, які можуть бути порушені під час створення та використання об'єкту, дотримання суспільних інтересів та інтересів держави.

Обґрунтовано, що попри спільність етичних норм етика творчості не співпадає з професійною етикою, яка визначає морально-етичні засади виконання професійних обов'язків у різних сферах діяльності, взаємовідносини у професійному середовищі, моральні якості особи, які формуються з урахуванням специфіки професійної діяльності.

Зазначено, що плагіат як юридична категорія є зловживанням правом на свободу інтелектуальної, творчої діяльності та передбачає цілеспрямоване привласнення авторства на чужі об'єкти права інтелектуальної власності з метою отримання економічного, соціального, наукового результату, яке здійснюється з усвідомленням можливості настання негативних наслідків для третіх осіб.

Зроблено висновок, що внаслідок плагіату можуть порушуватись: права суб'єктів права інтелектуальної власності; права споживачів об'єктів права інтелектуальної власності (на отримання достовірної інформації про об'єкт та його творця, правовласника; права на якісну продукцію); інтереси суспільства та держави внаслідок неналежного вирішення важливих соціальних, екологічних, економічних програм, нецільового витрачання державних коштів.

Підрозділ 1.2. «Правова політика цивільно-правового захисту прав від плагіату: методологічний аспект» присвячено дослідженню поняття та

основних напрямів правової політики у сфері захисту прав інтелектуальної власності від плагіату.

Відзначено, що в Україні відсутня комплексна програма захисту прав інтелектуальної власності від плагіату. Доведено важливість та практичну необхідність включення до основних завдань Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року розробки комплексу заходів, які будуть реалізовуватись в інтересах створення ефективних механізмів попередження та боротьби з плагіатом, захисту порушених прав інтелектуальної власності.

Доведено, що основною метою правової політики у сфері права інтелектуальної власності є забезпечення дотримання принципу верховенства права, законності та конституційного права на захист результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Цілями правової політики щодо плагіату є: забезпечення запобігання (профілактики) плагіату, виявлення та припинення плагіату; ліквідація наслідків плагіату.

Виділено приватноправовий та публічно-правовий аспекти правової політики стосовно плагіату залежно від того, що є об'єктом захисту та які цілі при цьому ставляться.

З урахуванням доктринальних положень про правову політику запропоновано під приватноправовою політикою у сфері права інтелектуальної власності розуміти основоположні ідеї, принципи, методи, спрямовані на створення сприятливих умов розвитку інтелектуальної, творчої діяльності, забезпечення права на творчість та авторських прав творця, ефективної охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

Публічно-правовий аспект правової політики у сфері інтелектуальної власності виражає її спрямованість на захист суспільних та державних інтересів від їх порушення внаслідок плагіату.

Захист інтересів держави полягає у: створенні режиму найбільшого сприяння розвитку науки шляхом захисту наукової сфери від псевдонауки, підтримці вчених та недопущенні до кола фахівців плагіаторів, фальсифікаторів; запобіганні студентського плагіату, який є піддрунтям наукового плагіату, задля підвищення рівня підготовки фахівців, рівня правової культури, формування поважливого ставлення до чужих результатів інтелектуальної, творчої діяльності; захисті майнових інтересів держави від нецільового використання бюджетних коштів, виділених на фінансування грантів, проведення фундаментальних досліджень, виплату заробітної плати.

Захист інтересів суспільства полягає у забезпеченні права на отримання достовірної інформації про об'єкти права інтелектуальної власності та їх творців, права на придбання якісної продукції.

Другий розділ «Плагіат як порушення прав інтелектуальної власності» складається з двох підрозділів і присвячений дослідженню поняття та ознак плагіату як порушення права інтелектуальної власності.

У підрозділі 2.1. «Поняття плагіату за законодавством України» досліджено поняття плагіату, проаналізовано існуючі підходи до визначення його сутності.

Доведено, що сутність плагіату полягає у привласненні авторства на результат інтелектуальної, творчої діяльності.

Зазначено, що об'єктом посягання при плагіаті може виступати як об'єкт інтелектуальної власності, так і ідея, яка авторським правом не охороняється. Обґрунтовано доцільність розрізнення поняття плагіату у широкому (як привласнення ідеї та об'єкта права інтелектуальної власності) та вузькому значенні (як привласнення авторства виключно на охороноздатний об'єкт права інтелектуальної власності).

Під ідеєю запропоновано розуміти особливий вид інформації, яка вирізняється творчою складовою та виражає сутнісні характеристики, властивості результату інтелектуальної, творчої діяльності.

Плагіатом є використання ідеї без зміни її сутності та незначних видозмін зовнішньої форми її вираження, що не вносить принципової різниці між оригінальним об'єктом та об'єктом, створеним внаслідок плагіату.

Разом з тим добросовісне використання ідеї не може обмежуватись, оскільки призведе до обмеження подальшого розвитку інтелектуальної, творчої діяльності. У зв'язку з цим доведено, що складовою свободи творчості є право на інтерпретацію ідеї, сутність якого полягає у визнанні правомірним використання ідеї з метою її творчої переробки, удосконалення форми її вираження, внаслідок чого з'являється новий охороноздатний об'єкт права інтелектуальної власності.

У підрозділі встановлено, що внаслідок плагіату порушуються як немайнові (право авторства, право на ім'я, право на цілісність твору), так і майнові права (виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності).

Обґрунтовано некоректність використання категорії «самоплагіат» для позначення дій автора щодо неодноразового представлення до опублікування одного і того самого матеріалу під виглядом нової роботи та запропоновано ввести у науковий обіг категорію «авторське дублювання наукових результатів». Попри те, що будь-яке використання результатів інтелектуальної, творчої діяльності є правом автора, воно може бути визнано: порушенням етики творчості (у сфері літературної, художньої творчості); порушенням вимог законодавства (у науковій сфері). Не є порушенням розсилка автором у декілька видань тотожних публікацій, які містять соціально важливу інформацію (медичного, екологічного характеру тощо), що здійснюється з

метою інформування широких верств населення, охоплення більшої аудиторії читачів.

У *підрозділі 2.2. «Сутнісні ознаки плагіату»*, який складається з трьох пунктів, розкрито сутнісні ознаки плагіату.

У *пункті 2.2.1. «Привласнення авторства як ознака плагіату»* розкрито поняття привласнення авторства та його співвідношення з примусом до співавторства, приписуванням авторства.

Запропоновано під привласненням авторства розуміти навмисні несправомірні дії, спрямовані на формування будь-яким способом уявлення про належність авторства на об'єкт інтелектуальної власності (або його охороноздатну частину) особі, яка не брала творчої участі у його створенні.

Виділено дві форми плагіату: не пов'язаний з примусом автора; пов'язаний з примусом автора до співавторства або до відмови від авторства. На відміну від окремих зарубіжних країн (Російської Федерації, Республіки Білорусь, Республіки Молдова), в яких примус до співавторства визнано кримінальним правопорушенням, в національному законодавстві примус до співавторства серед порушень прав інтелектуальної власності не виділено. Найбільш поширеною практикою є здійснення психологічного тиску на творця у трудових відносинах. Зазначено, що примус до співавторства може полягати у включенні до колективу авторів особи, яка не брала творчої участі у створенні об'єкта права інтелектуальної власності, або у примушуванні особи брати участь у створенні об'єкту без посягання на авторство (не призводить до плагіату, однак є порушення свободи творчості). Примус до відмови від авторства є формою відкритого плагіату, коли творець під впливом тиску поступається авторством на результат інтелектуальної, творчої діяльності особі, яка не брала участі у його створенні.

Розкрито співвідношення привласнення авторства та приписування авторства, яке є порушенням немайнового права на ім'я. Встановлено, що сутність приписування авторства полягає в обнародуванні твору під іменем особи, яка не є його творцем, без її відома. Приписування авторства може здійснюватись з метою завдання шкоди честі, діловій репутації особи або отримання переваг від використання імені відомої особи. Обґрунтовано необхідність розмежування у випадку приписування авторства порушення права на ім'я фізичної особи та порушення права на ім'я як особисте немайнове авторське право. Сформульовано пропозиції щодо закріплення права на захист від приписування авторства на законодавчому рівні.

У *пункті 2.2.2. «Оприлюднення (опублікування) твору при плагіаті»* встановлено, що оприлюднення, опублікування твору визнається моментом, з якого плагіат вважається вчиненим.

Зазначено, що опублікування та оприлюднення передбачають доведення твору до широкого кола споживачів, фактично його розкриття перед

публікою. Ключова відмінність полягає в тому, що метою оприлюднення є розкриття створеного об'єкта вперше, тоді як опублікування може виступати способом обнародування, а також здійснюватись відносно вже обнародуваних творів. Доведено, що для визнання неправомірних дій з привласнення твору порушенням прав інтелектуальної власності ключове значення має оприлюднення, незалежно від того, яким чином воно буде здійснено.

Доведено, що для визнання дій з привласнення авторства плагіатом важливе значення має наявність умислу у діях плагіатора, що дозволяє відмежувати випадки технічного, ненавмисного плагіату від навмисного плагіату.

У пункті 2.2.3. «Неправомірне використання твору при плагіаті» розкрито особливості привласнення авторства на частину твору.

На підставі аналізу судової практики захисту авторських прав від плагіату зазначено, що найбільш поширеним є привласнення авторства на частину твору.

Доведено, що при оцінці частини твору, щодо якої виникає спір про привласнення авторства, необхідним є встановлення: по-перше, приналежності або неприналежності частини твору до категорії об'єктів, що не підлягають правовій охороні як об'єкти авторського права (нормативні акти, офіційна інформація і т.ін.); по-друге, відповідності частини твору критеріям охороноздатності, передбаченим законом; по-третє, обсягу запозиченої інформації.

Встановлено, що відповідно до законодавства у сфері авторського права умовами правової охорони частини твору є: по-перше, творчий характер – є результатом інтелектуальної, творчої діяльності автора, не містить загальновідомі факти, інформацію, які не підлягають правовій охороні як об'єкти авторського права, залежно від виду твору вирізняється певною оригінальністю викладення, новизною; по-друге, вираження в об'єктивній формі – є придатною для сприйняття і використання третіми особами; по-третє, можливість самостійного використання – підкреслює не тільки творчий характер, а й смислову наповненість, завершеність певного фрагмента, вираження певної ідеї, позиції автора, які не втратять сутність у випадку їх вилучення з оригінального твору та використання в іншому; по-четверте, оригінальність – для назви твору.

Доведено, що встановлення кількісних показників частини твору (кількість слів, нот), яка може правомірно використовуватись як цитата або використання якої є достатнім для встановлення факту плагіату не є доцільним, що обумовлено різноманітністю об'єктів права інтелектуальної власності.

Третій розділ «Види плагіату» складається з шести підрозділів та присвячений висвітленню особливостей плагіату в різних сферах інтелектуальної, творчої діяльності.

У *підрозділі 3.1. «Класифікація плагіату»* здійснено класифікацію плагіату на підставі різних критеріїв.

У *підрозділі* розроблено узагальнюючу класифікацію плагіату з урахуванням виділених у науковій доктрині підходів до видів плагіату. По-перше, виходячи з наявності умислу на вчинення плагіату, запропоновано його поділ на: навмисний плагіат – передбачає свідомі дії плагіатора з привласнення чужого результату інтелектуальної, творчої діяльності; ненавмисний (технічний) плагіат найчастіше проявляється під час редакторських, технічних правок тексту, внаслідок чого втрачаються посилання, вносяться помилкові або неповні дані про співавторів. По-друге, залежно від об'єкту посягання виділено: плагіат ідеї та плагіат об'єкту права інтелектуальної власності. По-третє, залежно від категорії об'єктів права інтелектуальної власності виділено авторський та промисловий плагіат. Встановлено, що для авторського плагіату першочергове значення набуває порушення особистого немайнового права авторства. Для промислового плагіату переважне значення має привласнення об'єкта з метою виготовлення продукції, подібної до оригінальної продукції правоволодільця, у зв'язку з чим у першу чергу порушуються права та інтереси суб'єкта господарювання, якому належать майнові права інтелектуальної власності на привласнений об'єкт. По-четверте, залежно від мети привласнення авторства: некомерційний – першочергове значення має отримання популярності, певного результату, тоді як отримання прибутку має другорядне значення. До некомерційного віднесено творчий плагіат (привласнення авторства на літературні, художні твори, твори образотворчого мистецтва), науковий (академічний) плагіат, плагіат в роботах студентів; комерційний плагіат (промисловий) – основною метою є отримання прибутку. По-п'яте, критерієм класифікації плагіату обрано особу плагіатора та виділено: плагіат у роботах науковців, студентів, школярів, письменників, журналістів тощо. По-шосте, запропоновано поділ плагіату з урахуванням форми привласнення, яка виражає ступінь видозміни привласненого об'єкта або його частини: точне копіювання – привласнення авторства на твір чи його частину без будь-яких змін; перефразування – викладення чужого матеріалу, ідеї власними словами; технічні зміни – заміна окремих слів синонімами, написання дат і чисел словами замість цифр та навпаки тощо.

У *підрозділі 3.2. «Плагіат в авторському праві»* досліджено особливості привласнення авторства на окремі категорії об'єктів авторського права та суміжних прав, зокрема, похідні твори, твори, створені у співавторстві, складні та складені твори.

Зазначено, що у сфері авторського права плагіат допускається як під час створення оригінальних, так і похідних творів. Враховуючи особливість похідних творів, яка полягає у їх створенні внаслідок переробки, аранжування іншої видозміни оригінального об'єкта права інтелектуальної власності,

запропоновано виділити два випадки плагіату – привласнення авторства на оригінальний об'єкт та привласнення авторства на похідний твір. У першому випадку плагіат допускається автором похідного твору внаслідок порушення умов його створення, зокрема незазначення даних про автора, джерело походження об'єкта, який використано з метою створення нового об'єкта. Найпоширенішим випадком плагіату є привласнення перекладачем права авторства на оригінальний твір, з якого зроблено переклад. У другому випадку об'єктом плагіату є похідний твір, а плагіатором виступає третя особа. При цьому можуть порушуватися права лише автора похідного твору або автора оригінального твору також.

Зазначено, що у національному законодавстві не визначено умов створення карикатур та пародій як об'єктів права інтелектуальної власності. Обґрунтовано, що створення таких творів є одним із випадків вільного використання об'єктів авторського права та суміжних прав і має здійснюватись із дотриманням немайнових прав творців (права авторства, права на ім'я), а також морально-етичних норм з метою обмеження можливостей для представлення плагіату як пародії на оригінальний об'єкт.

Дослідження умов створення об'єктів авторського права у співавторстві дає підстави для виділення двох категорій правовідносин співавторства, які визначають особливості привласнення авторства на спільний об'єкт, а саме – внутрішні та зовнішні правовідносини. У внутрішніх правовідносинах плагіат може бути навмисний – допускається безпосередньо співавторами у випадку приписування авторства, виключення автора з колективу співавторів; ненавмисний – технічний. У зовнішніх правовідносинах привласнення авторства на об'єкт співавторства здійснюється третьою особою.

Обґрунтовано, що категорії «складний» та «складений» твір попри спільні риси (можуть складатись з декількох об'єктів права інтелектуальної власності), не повинні ототожнюватись. Для складених творів ключовою ознакою є оригінальність підбору та розташування певних однорідних об'єктів, інформації, які не обов'язково є результатами інтелектуальної діяльності, тоді як складні твори складаються з різномірних, взаємопов'язаних об'єктів права інтелектуальної власності, вилучення одного з яких може призводити до втрати цілісності та призначення об'єкта, та які доволі часто створюються спеціально для включення у складний твір. Доведено, що не зазначення даних про творців, чиї твори використано у складі складного чи складеного твору, без приписування авторства їх укладальникам, замовникам та іншим правоволодільцям є порушенням особистих немайнових авторських, суміжних прав, а не плагіатом.

У *підрозділі 3.3. «Промисловий плагіат»* визначено поняття та види плагіату, який допускається у сфері права промислової власності.

Обґрунтовано, що у сфері промислової власності доцільним є розмежування привласнення авторства на об'єкт промислової власності та привласнення самого об'єкта.

Привласнення авторства полягає у представленні об'єкта патентного права як власного особою, яка його не створювала, під час подання заявки на отримання охоронного документу, представлення створеного об'єкта роботодавцеві, замовнику, обнародування інформації про привласнений об'єкт у засобах масової інформації, розкриття на виставках, конференціях тощо. На відміну від авторського права, в праві промислової власності категорія «обнародування» як дія, яка робить об'єкт відомий широкому загалу, не передбачена. У зв'язку з чим привласнення авторства на об'єкт промислової власності може бути визнано плагіатом з моменту розкриття інформації про такий об'єкт як власний особою, яка не є його автором, винахідником.

На відміну від авторського права, у праві промислової власності немайнові права обмежуються визнанням особи автором, винахідником, можливістю надати оригінальну назву чи своє прізвище об'єкту, а також бути зазначеним як автор, винахідник в охоронних документах або навпаки заборонити таке зазначення. У праві промислової власності найчастіше об'єкт асоціативно пов'язується з його правоволодільцем (власником патенту) – юридичною особою, яка використовує, виготовляє чи реалізує продукцію, надає послуги, а не винахідником, автором. У зв'язку з цим, основна мета промислового плагіату полягає у створенні об'єкта, зовнішньо подібного до оригінального, який користується попитом у споживачів. На відміну від контрафактної продукції, яка виготовляється без дозволу правоволодільця, однак під його ім'ям, метою промислового плагіату є формування уявлення про створення продукції плагіатором.

Небезпечність промислового плагіату полягає в тому, що може забезпечуватись лише зовнішня подібність продукції, тоді як якість та безпечність залишатись низькою. Виключенням є промисловий плагіат як результат промислового шпionажу, який дозволяє отримати інформацію про секрети, технології виробництва та врахувати їх при створенні продукції плагіаторами.

У *підрозділі 3.4. «Плагіат у науковій сфері»* розкрито поняття та ознаки академічного плагіату, який допускається у роботах науковців.

Зазначено, що регулювання відносин у сфері захисту від наукового плагіату здійснюється на декількох рівнях: законодавчому (Конституція України, закони України «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» та ін.); локальному (положення про академічний плагіат вищих навчальних закладів; вимоги до публікації статей у наукових журналах); етичному (Етичний кодекс вченого України, Рекомендації Всесвітньої

асоціації медичних редакторів щодо принципів етики публікаційної практики).

Відповідно до ст. 69 Закону України «Про вищу освіту» академічний плагіат може бути вчинено двома способами: по-перше, оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження; по-друге, відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання.

Доведено, що відповідно до законодавства правовій охороні підлягають як опубліковані, так і неопубліковані твори, у зв'язку з чим необґрунтованим є визнання академічним плагіатом неправомірного відтворення лише опублікованих текстів. Відтворення твору може бути здійснено: без порушення авторських прав; з порушенням майнових прав (відтворення без згоди автора, але з дотриманням немайнових прав); з порушенням немайнових прав (без зазначення даних про автора та без привласнення авторства – не є плагіатом, та із зазначенням іншої особи автором відтвореного твору – є плагіатом). Отже, не будь-яке відтворення твору є плагіатом, у зв'язку з чим обґрунтовано, що академічним плагіатом є відтворення тексту під іменем особи, яка не брала інтелектуальної, творчої участі у його створенні, що здійснюється з метою виконання вимог освітньої (наукової) програми, досягнення наукового результату.

У *підрозділі 3.5. «Плагіат у роботах учнів та студентів»* розкрито причини, наслідки та напрями запобігання плагіату у роботах учнів та студентів, досліджено досвід зарубіжних країн у сфері боротьби зі студентським плагіатом.

Запропоновано плагіат, який допускається в роботах учнів та студентів, поділити на: ненавмисний – допускається у зв'язку з відсутністю в учнів (студентів) необхідного рівня знань у сфері авторського права, а також порядку використання наукових праць інших авторів; навмисний – передбачає свідоме привласнення учнями, студентами авторства на чужі твори, видання чужих робіт за власні. Плагіат допускається студентами з метою спрощення процесу навчання, покращення якості власних наукових робіт за рахунок включення до них фрагментів чужих робіт, написаних фахівцями, своєчасне виконання отриманого завдання (реферату, курсової чи дипломної роботи).

Негативними проявами плагіату у роботах студентів є: відсутність навичок самостійної роботи, аналізу проблеми та пошуку шляхів її розв'язання, як наслідок, низький рівень конкурентоспроможності на ринку праці; нереалізованість у професійній сфері; формування зневажливого ставлення до чужих результатів інтелектуальної діяльності, не усвідомлення неетичності та неправомірності плагіату; незацікавленість у науковій діяльності.

Зазначено, що відповідно до Закону України «Про вищу освіту» здобувачі освіти можуть бути визнані суб'єктами академічного плагіату у випадку його

допущення у наукових роботах. Водночас у Законі не передбачено санкції, які повинні застосовуватись за допущений плагіат.

На підставі аналізу вітчизняної та зарубіжної практики запобігання плагіату в роботах студентів запропоновано у Законі України «Про вищу освіту» передбачити наслідки допущення плагіату студентами під час виконання наукових робіт, які залежать від об'єму запозиченого матеріалу, повторюваності вчинених дій, а також дій студента, спрямованих на виправлення допущеного плагіату. У випадку виявлення плагіату в роботах студентів можуть застосовуватись: попередження; недопущення роботи до захисту (з можливістю її захисту після внесення виправлень у встановлені строки); повторне навчання; відрахування з вищого навчального закладу.

Відрахування за плагіат може застосовуватись як крайній захід у випадку неодноразового допущення студентом плагіату, який має явний навмисний характер, а привласнений матеріал складає більшу частину кваліфікаційної роботи.

У *підрозділі 3.6. «Плагіат у засобах масової інформації»* визначено способи неправомірного використання об'єктів права інтелектуальної власності, які поширюються в засобах масової інформації.

Зазначено, що складність доведення плагіату у сфері засобів масової інформації полягає у відсутності чітких критеріїв розмежування інформації, яка має характер простої прес-інформації, та не підлягає охороні як об'єкт авторського права, та інформації, яка є результатом творчої діяльності журналістів, творців.

Встановлено, що у мережі Інтернет поширеним є плагіат контенту сайту, який полягає у привласненні зовнішніх (оформлення сайту) та інформаційних (інформаційне наповнення сайту) елементів, внаслідок чого з'являються схожі до ступеня змішування сайти, які належать різним суб'єктам.

У підрозділі встановлено, що плагіатом телеформату як складного об'єкта права інтелектуальної власності є запозичення не лише ідеї (концепції), а й зовнішніх елементів його оформлення (розвитку подій, образу ведучих, художнього оформлення тощо).

Обґрунтовано, що у сфері реклами переважно допускається привласнення рекламних матеріалів (промисловий плагіат), що обумовлено метою реклами – доведення до споживачів інформації про певний товар, послугу, суб'єкта господарювання тощо.

Четвертий розділ «Захист прав інтелектуальної власності від плагіату в судовому порядку» складається з трьох підрозділів та присвячений дослідженню способів цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату в судовому порядку.

У *підрозділі 4.1. «Методологічні засади цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату»* розкрито поняття та види цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату.

Обґрунтовано, що цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату може бути поділено залежно від суб'єкта, який вживає заходів з виявлення та припинення плагіату, та правових наслідків таких дій на: безпосередній захист, який здійснюється творцем або його правонаступниками; опосередкований захист, що здійснюється уповноваженими суб'єктами без відома автора і спрямований переважно на недопущення порушення вимог законодавства у сфері наукової діяльності. На відміну від безпосереднього захисту, опосередкований захист не передбачає застосування способів цивільно-правового захисту, спрямованих на відшкодування правоволодільцю шкоди та вжиття інших заходів, оскільки його метою є припинення порушення.

Враховуючи, що внаслідок плагіату порушуються немайнові права автора, право на їх захист не залежить від чинності майнових прав та їх належності творцеві чи його спадкоємцям.

Відзначено, що цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату передбачає діяльність творця, його правонаступників, спрямовану не лише на припинення порушення та відновлення порушених прав, а й на його виявлення, унеможливлення подальшого вчинення, що може бути досягнуто завдяки своєчасному повідомленню редакцій журналів про факти плагіату, спеціалізовані вчені ради, в яких має захищатись дисертація, наукові установи, в яких працює плагіатор.

У *підрозділі 4.2. «Способи цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату»* розкрито загальні та спеціальні способи захисту майнових та немайнових прав інтелектуальної власності від плагіату.

Запропоновано способи цивільно-правового захисту поділити на дві групи: 1) способи захисту, спрямовані на поновлення порушених прав інтелектуальної власності творців (відшкодування майнової та немайнової шкоди, спростування недостовірної інформації про авторство тощо); 2) способи захисту, спрямовані на захист інтересів користувачів – поширення інформації про плагіат, недопущення до друку робіт із виявленим плагіатом (опублікування рішення суду про авторство, спростування неправдивої інформації, тощо).

Доведено, що такі способи захисту прав та інтересів держави як позбавлення наукового ступеня, зняття дисертації з розгляду тощо, не є цивільно-правовими, оскільки ґрунтуються на відносинах влади та підпорядкування.

Обґрунтовано тезу про доцільність застосування поряд із способами цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату також морально-етичних заходів впливу на плагіатора. Морально-етичний вплив на плагіатора може проявлятися, зокрема, у: доведенні до широкого загалу інформації про виявлені випадки привласнення авторства, публічному

осуді неетичної поведінки плагіатора (при цьому важливе значення має не лише вжиття заходів автором, чий права порушено, а й висловлення позиції відомими фахівцями, науковими, творчими діячами), створенні відкритих баз даних недобросовісних творців тощо.

У *підрозділі 4.3. «Відшкодування майнової та немайнової шкоди, завданої внаслідок плагіату»* розкрито умови відшкодування майнової та немайнової шкоди та критерії визначення її розміру.

Зазначено, що відшкодування майнової та немайнової шкоди є одним із найбільш поширених способів захисту прав інтелектуальної власності від плагіату. Серед способів відшкодування майнової шкоди (відшкодування збитків, виплата компенсації, стягнення з порушника незаконно отриманого прибутку) у випадку порушення прав інтелектуальної власності від плагіату найбільш ефективним є виплата компенсації.

Враховуючи складність доведення немайнової шкоди, важливість авторства, права на ім'я як особистих немайнових благ, доведено необхідність закріплення за творцем права на відшкодування йому плагіатором немайнової шкоди при доведенні факту навмисного привласнення останнім результатів інтелектуальної, творчої діяльності. У випадку завдання моральної (немайнової) шкоди спадкоємцям внаслідок порушення немайнових прав творця – спадкодавця, шкода має доводитись та відшкодовуватись на загальних засадах.

П'ятий розділ «Захист прав інтелектуальної власності від плагіату в позасудовому порядку» складається з трьох підрозділів та присвячений дослідженню способів позасудового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату.

У *підрозділі 5.1. «Самозахист прав інтелектуальної власності від плагіату»* розкрито поняття та способи самозахисту прав інтелектуальної власності.

Самозахист прав інтелектуальної власності від плагіату передбачає вжиття творцем, його правонаступниками, уповноваженими на захист немайнових прав, заходів, спрямованих на виявлення, недопущення, припинення плагіату, відновлення порушених прав, відшкодування завданої шкоди.

Запропоновано класифікацію способів самозахисту порушених прав інтелектуальної власності залежно від мети їх застосування на такі категорії: недопущення поширення об'єктів, створених внаслідок плагіату (звернення до плагіатора з вимогою усунути порушення, до редакцій журналів з вимогою не опубліковувати твір); припинення порушення (вилучення з продажу об'єктів, створених внаслідок плагіату); відшкодування завданої майнової та немайнової шкоди; відновлення становища, яке існувало до порушення прав

(спростування інформації про належність плагіатору привласненого об'єкта інтелектуальної власності або його охороноздатної частини).

У *підрозділі 5.2. «Альтернативні способи вирішення спорів у сфері права інтелектуальної власності»* досліджено альтернативні способи вирішення спорів, які можуть використовуватись з метою досудового урегулювання спорів між правоволодільцем та особою, яка використала спірний об'єкт права інтелектуальної власності.

Доведено, що позитивні аспекти поширення практики альтернативного врегулювання спорів у сфері права інтелектуальної власності, у тому числі й при порушенні прав внаслідок плагіату, полягають у: поступовій зміні підходів до вирішення конфліктів – від виключно судового порядку, який є основним у вітчизняній практиці, до мирного вирішення шляхом пошуку компромісів; зменшенні навантаження на судові органи; недопущенні порушень прав інтелектуальної власності у випадку своєчасного вирішення спірних моментів у використанні об'єктів права інтелектуальної власності.

З метою вирішення спорів, які виникають у зв'язку з порушенням прав інтелектуальної власності внаслідок плагіату, можливим є застосування таких альтернативних способів вирішення спорів, як: третейський суд, переговори, медіація.

У *підрозділі 5.3. «Медіація як спосіб вирішення спорів, які виникають у зв'язку з плагіатом»* розкрито основні принципи та умови застосування медіації з метою вирішення спорів щодо порушення прав внаслідок плагіату.

Встановлено, що шляхом звернення до медіації можуть бути вирішені такі категорії спорів у сфері права інтелектуальної власності, як спори щодо: порушення прав інтелектуальної власності в межах договірних відносин; порушення прав у позадоговірних відносинах, у тому числі й щодо плагіату; примусового ліцензування; визначення умов використання спільного об'єкта інтелектуальної власності.

Обґрунтовано, що звернення до медіації є ефективним при вирішенні спорів, які виникають у зв'язку з виявленням плагіату у промисловій сфері, рекламі, авторському праві. Разом з тим результати вирішення приватноправового спору шляхом медіації між автором та плагіатором не впливають на вирішення питання щодо офіційної оцінки наукової праці плагіатора відповідно до вимог, встановлених у законодавстві.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладено найбільш важливі теоретичні положення дисертаційного дослідження.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, яке полягає у формуванні теоретико-методологічних та

прикладних засад цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату, а також сформульовано низку пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення національного цивільного законодавства та законодавства у сфері інтелектуальної власності та практики їх реалізації.

1. Плагіат – це складне соціально-етичне, правове явище у сфері права інтелектуальної власності, що може розглядатися як: порушення авторських прав творця первісного тексту; зловживання правом на свободу творчості особою, що вчиняє плагіат; порушення прав споживачів інтелектуальної, творчої діяльності; порушення публічного правопорядку (інтересів суспільства та держави) – у випадках, коли авторству надається суспільне значення.

Соціальна природа плагіату полягає в тому, що він є певним проявом рівня правової культури суспільства, ціннісних пріоритетів, загального ставлення до творчої, інтелектуальної, наукової діяльності.

Етична природа плагіату полягає в тому, що він є порушенням морально-етичних засад творчості, професійної діяльності, однією з причин якого є використання інтелектуальної, творчої діяльності з метою досягнення певного корисного результату без надання значення її результативності, якості та наслідків.

Правова природа плагіату полягає в тому, що він є зловживанням правом на свободу творчості. Плагіат як зловживанням правом на свободу творчості – це активна поведінка творця-плагіатора, спрямована на створення нового результату інтелектуальної діяльності, яка передбачає недотриманням умов використання чужих об'єктів права інтелектуальної власності, здійснюється з усвідомленням можливості настання негативних наслідків для третіх осіб та призводить до порушення їхніх прав та інтересів.

Під суспільним значенням, яке надається авторству, розуміється створення об'єктів права інтелектуальної власності з метою розв'язання наукових, навчальних, суспільних, економічних, виробничих потреб, які здійснюються за рахунок та підтримки держави; створення художніх, літературних творів, творів образотворчого мистецтва з метою представлення на конкурсах, фестивалях, виставках тощо.

2. Правова політика цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату спрямована на забезпечення дотримання принципу верховенства права, законності та конституційного права на захист результатів інтелектуальної, творчої діяльності, захист авторства, як особистого немайнового блага, забезпечення запобігання (профілактики) проявів плагіату, виявлення та припинення плагіату, ліквідацію наслідків плагіату.

Правова політика у правотворчій сфері – спрямована на правове забезпечення цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату; у правозастосовній сфері – виступаючи індикатором ефективності правового регулювання відносин інтелектуальної власності, спрямована

не лише на забезпечення захисту прав та інтересів творців, а й дозволяє виявити прогалини та колізії у законодавстві, тим самим визначаючи вектор правотворчої діяльності; у доктринальній сфері – полягає в науковому аналізі законодавства, практики його застосування, дослідженні міжнародного досвіду з метою виявлення причин, які сприяють поширенню плагіату, та наукового обґрунтування шляхів їх розв'язання; в освітній сфері – полягає у підвищенні рівня правової культури, рівня знань з питань захисту прав інтелектуальної власності, підготовки висококваліфікованих кадрів.

3. Плагіат як порушення прав інтелектуальної власності полягає у привласненні авторства на об'єкт інтелектуальної власності або його охороноздатну частину, що передбачає вчинення навмисних неправомірних дій, спрямованих на формування будь-яким способом уявлення про належність авторства на об'єкт інтелектуальної власності (або його охороноздатну частину) особі, яка не брала творчої участі у його створенні.

До ознак, які розкривають сутність плагіату як порушення права інтелектуальної власності віднесено: привласнення авторства (є ключовою ознакою плагіату); навмисне неправомірне використання об'єкта інтелектуальної власності або його охороноздатної частини; обнародування об'єкта, створеного внаслідок плагіату.

4. Відмінність між плагіатом та апропріацією як однією із форм правомірного запозичення чужих результатів творчої діяльності з метою створення нового твору полягає у: публічності такого використання (при плагіаті факт запозичення приховується, при апропріації – ні); меті запозичення (при плагіаті – створення враження, що привласнений об'єкт є результатом діяльності плагіатора, при апропріації – підкреслення творчого стилю автора).

5. Враховуючи, що сутність плагіату полягає у привласненні чужих результатів інтелектуальної, творчої діяльності, не є коректною категорія «самоплагіат», під якою розуміється повторна публікація автором власної праці у декількох джерелах. Видається доцільним ввести у науковий обіг категорію «авторське дублювання наукових результатів» з метою підкреслення невідповідності вимогам законодавства дій автора з неодноразового опублікування власних наукових праць у різних джерелах з метою забезпечення необхідної їх кількості для досягнення певних результатів у науковій сфері.

6. Узагальнююча класифікація плагіату передбачає його поділ на види за різними критеріями: 1) наявності умислу – навмисний плагіат (полягає у цілеспрямованому неправомірному використанні об'єктів права інтелектуальної власності) та ненавмисний плагіат (технічний, який є наслідком внесення правок, недостатнього рівня знань щодо умов використання об'єктів права інтелектуальної власності, що є характерним для плагіату у роботах школярів); 2) об'єкта посягання – плагіат ідеї (оскільки ідея не підлягає охороні як об'єкт авторського права, не визнається

правопорушенням) та плагіат об'єкта права інтелектуальної власності (передбачає привласнення всього об'єкта або його охороноздатної частини); 3) категорії результатів інтелектуальної діяльності – авторський (привласнення авторства на результат інтелектуальної, творчої діяльності) та промисловий плагіат (привласнення об'єкта інтелектуальної діяльності, що в першу чергу призводить до порушення майнових прав та інтересів правовласника); 4) мети привласнення – некомерційний (основна мета полягає у досягненні певного результату виконання навчальної програми, отримання наукового результату, набуття популярності тощо, тоді як отримання комерційної вигоди має другорядне значення) та комерційний (основна мета – отримання прибутку); 5) особи плагіатора – плагіат в роботах науковців, студентів, школярів, письменників, журналістів.

7. Мета, способи вчинення, наслідки плагіату залежать від сфери творчої, інтелектуальної діяльності (авторське право, промислова, наукова сфери, реклама).

В авторському праві, у науковій сфері за рахунок тісного взаємозв'язку об'єкта з його автором основна увага акцентується на порушенні немайнового права авторства, права на ім'я, тоді як порушення майнових прав має другорядне значення. В праві промислової власності, у сфері рекламних відносин основне значення мають майнові права, тоді як немайнові права є більш обмеженими і можуть не реалізовуватись під час використання об'єкта права інтелектуальної власності. У зв'язку з цим промисловий плагіат є порушенням виключних майнових права правоволодільця, яким не обов'язково є автор, винахідник.

Промисловий плагіат може бути поділено на два види залежно від якості продукції, яка виготовляється плагіатором: технологічний (передбачає не лише зовнішню подібність з оригінальною продукцією, а й забезпечення якості та функціональних можливостей); поверхневий плагіат (забезпечується лише зовнішня подібність з оригінальною продукцією, тоді як якість і безпечність залишаються доволі низькими).

8. Відмінними ознаками академічного плагіату є: об'єкт посягання (наукові результати), суб'єкт (науковці, здобувачі освіти), сфера вчинення (наукова, науково-педагогічна діяльність); спосіб вчинення (оприлюднення частково або повністю чужих наукових результатів, як результатів власного дослідження, відтворення текстів під іменем особи, яка не брала участі у їх створенні); наслідки виявлення (знаття дисертаційної роботи з захисту, відмова у видачі диплома кандидата, доктора наук тощо).

9. Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату – це діяльність, спрямована на вжиття заходів з виявлення, доведення, припинення плагіату та унеможливлення його подальшого здійснення плагіатором, відновлення порушених прав та інтересів, яка здійснюється правоволодільцями (творцями, їх спадкоємцями) як самостійно, так і шляхом

звернення до відповідних суб'єктів приватного права (редакцій наукових видань, засобів масової інформації, професійних творчих об'єднань, наукових діячів, громадських спілок тощо) або державних органів.

Враховуючи, що внаслідок плагіату порушуються як приватні, так і публічні інтереси, у законодавстві передбачено два порядки захисту прав інтелектуальної власності: приватноправовий та публічно-правовий (виявлення, запобігання плагіату спеціально уповноваженими суб'єктами, зокрема, МОН України, спеціалізованими вченими радами).

10. Способи цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату можуть бути класифіковані на підставі різних критеріїв. Залежно від категорії суб'єктів, чий права підлягають захисту (спрямовані на поновлення порушених прав інтелектуальної власності творців; спрямовані на захист інтересів користувачів об'єктів інтелектуальної власності). Залежно від категорії прав, на захист яких спрямовані: способи захисту майнових прав (відшкодування майнової шкоди); способи захисту немайнових прав (поширення інформації про плагіат, відшкодування немайнової, моральної шкоди). Залежно від можливості їх одночасного застосування: поєднувані та не поєднувані (відшкодування збитків, виплата компенсації, стягнення з порушника незаконно отриманого прибутку).

11. З метою підвищення ефективності захисту порушених особистих немайнових прав авторства та права на ім'я видається доцільним закріпити на законодавчому рівні право на відшкодування немайнової шкоди в розмірі однієї мінімальної заробітної плати, якщо більший розмір не буде доведено автором, яка виплачується на підставі доведення факту порушення немайнових прав.

12. Самозахист порушених прав інтелектуальної власності передбачає вжиття правовласником, уповноваженою ним особою заходів, спрямованих на припинення плагіату, обмеження можливості для його вчинення, відновлення порушених прав.

13. Спір, який виник між правовласником та особою, яка допустила порушення прав інтелектуальної власності, і має приватноправовий характер, може бути вирішено шляхом звернення до альтернативних способів урегулювання спорів. Якщо плагіат виявлено у дисертаційній роботі, вирішення питання щодо порушених прав інтелектуальної власності між порушником та автором шляхом медіації не скасовує негативних наслідків, які встановлені у законодавстві.

14. З метою удосконалення чинного законодавства в частині захисту немайнових прав фізичної особи, захисту прав інтелектуальної власності, у тому числі від плагіату, доцільно внести зміни до ЦК України, Закону України «Про авторське право і суміжні права», Закону України «Про вищу освіту», а саме:

– частину другу ст. 296 ЦК України доповнити пунктом 2 у наступній редакції: «Забороняється використання імені фізичної особи з метою зазначення її в якості творця об'єктів права інтелектуальної власності, у створенні яких особа не приймала творчої участі»;

– частину першу ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» доповнити пунктом 5 у наступній редакції: «забороняти будь-яке використання імені, псевдоніму творця, під час використання творів, які не належать творцю (приписування авторства), без його згоди»;

– статтю 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» доповнити пунктом «г» у наступній редакції: «приписування авторства – обнародування твору під іменем особи, яка не є його автором, без її відома і згоди», у зв'язку з чим пункти «г», «д», «е», «є», «ж» вважати відповідно пунктами «д», «е», «є», «ж», «з»;

– частину другу ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» доповнити абзацом 10 у наступній редакції: «Мінімальний розмір немайнової шкоди, який підлягає обов'язковому відшкодуванню творцю у випадку порушення права авторства та права на ім'я, становить одну мінімальну заробітну плату»;

– частину шосту ст. 69 Закону України «Про вищу освіту» викласти в наступній редакції: «Вищі навчальні заклади вживають заходів із запобігання академічному плагиату – оприлюдненню (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворенню опублікованих або неопублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання, під іменем особи, яка не брала інтелектуальної, творчої участі в їх створенні з метою виконання вимог освітньої (наукової) програми, досягнення наукового результату».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Монографії:

1. Ульянова Г. О. Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагиату (проблеми теорії) : монографія / Г. О. Ульянова. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2015. – 348 с.

2. Ульянова Г. О. Правові засади захисту авторських прав від плагиату / Г.О. Ульянова // Захист авторських прав від плагиату : монографія / за заг. ред. О.І. Харитоновой. – Одеса : Юридична література, 2014. – С. 113–199.

3. Ульянова Г. О. Цивільне законодавство і законодавство про інтелектуальну власність / Г. О. Ульянова, О. І. Харитонova // Цивільне законодавство України (основні категорії, принципи та концепти) : монографія / авт. кол.; за заг. ред. Є. О. Харитонova. – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 293–312.

4. Ульянова Г.О. Удосконалення захисту прав інтелектуальної власності / Г.О. Ульянова // Цивільне право України (традиції та новації) : монографія / авт. кол.; за заг. ред. Є. О. Харитонова, Т. С. Ківалової, О. І. Харитонової; наук. ред. Н. Ю. Голубєва. – Одеса : Фенікс, 2010. – С. 448–470.

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Ульянова Г. О. Деякі питання співавторства / Г. О. Ульянова // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. Вип. 53. – Одеса : Юрид. літ-ра, 2009. – С. 145–152.

2. Ульянова Г. О. Актуальні питання запровадження медіації у сфері права інтелектуальної власності / Г. О. Ульянова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2010. – № 3. – С. 66–68.

3. Ульянова Г. О. Охоронні правовідносини інтелектуальної власності / Г. О. Ульянова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2011. – № 945. – С. 155–159.

4. Ульянова Г. О. Правове регулювання відносин, які виникають із договору про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності, за законодавством України та Російської Федерації / Г. О. Ульянова // Право та управління. – 2011. – № 1. – С. 457–464.

5. Ульянова Г. О. Складні та складені твори як об'єкти правовідносин інтелектуальної власності / Г. О. Ульянова // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. Вип. 58. – Одеса : Юрид. літ-ра, 2011. – С. 436–441.

6. Ульянова Г. О. Промисловий зразок як об'єкт прав інтелектуальної власності / Г. О. Ульянова // Збірник наукових праць Міжрегіональної фінансово-юридичної академії (економіка, право). – 2011. – №1 (1). – С. 228–233.

7. Ульянова Г. О. Судовий захист прав інтелектуальної власності / О. І. Ульянов, Г. О. Ульянова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2012. – № 1. – С. 188–191.

8. Ульянова Г. О. Ознаки плагіату у сфері авторського права / Г. О. Ульянова // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. Вип. 66. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2012. – С. 259–265.

9. Ульянова Г. О. Захист прав творців реклами від неправомірного використання рекламних матеріалів / Г. О. Ульянова // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»: зб. наук. праць. – Т. XII. – Одеса : Юрид. літ-ра, 2012. – С. 360–369.

10. Ульянова Г. О. Самозахист авторських прав при їх порушенні внаслідок плагіату / Г. О. Ульянова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2012. – Вип. 18. – С. 111–113.

11. Ульянова Г. О. Способи цивільно-правового захисту авторських прав при їх порушенні внаслідок плагіату / Г. О. Ульянова // Науковий вісник

Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2012. – Т. II., Вип. 19. – С. 136–138.

12. Ульянова Г. О. Реклама як складний об'єкт авторського права / Г. О. Ульянова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2012 – № 4. – С. 105–108.

13. Ульянова Г. О. Правове регулювання відносин співавторства за законодавством України та Російської Федерації / Г. О. Ульянова, А. В. Кирилюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2012. – Вип. 20. – Ч. 2. – 2013. – С. 186–189.

14. Ульянова Г. О. Понятие и признаки плагиата по законодательству государств–участников СНГ / Г. О. Ульянова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2013. – Т. II., Вип. 21. – С. 286–288.

15. Ульянова Г. О. Напрями попередження наукового плагиату / Г. О. Ульянова // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»: зб. наук. праць. – Т. XIII. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2013. – С. 420–428.

16. Ульянова Г. О. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів у сфері права інтелектуальної власності / Г. О. Ульянова, Л. І. Бурова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2013. – № 4. – С. 107–110.

17. Ульянова Г. О. Плагиат як порушення авторських прав у сфері реклами / Г. О. Ульянова // Часопис цивілістики. – 2014. – Вип. 16. – С. 93–97.

18. Ульянова Г. О. Плагиат в роботах школярів та студентів: актуальна проблема сьогодення / Г. О. Ульянова // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. Вип. 71. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2014. – С. 255–261.

19. Ульянова Г. О. Академічний плагиат: поняття та наслідки виявлення відповідно до нового Закону України «Про вищу освіту» / О. І. Харитонova, Г. О. Ульянова // Часопис цивілістики. – 2014. – Вип. 17. – С. 9–11.

20. Ульянова Г. О. Поняття та особливості академічного плагиату / О. І. Харитонova, Г. О. Ульянова // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»: зб. наук. праць. – Т. XIV. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2014. – С. 146–153.

21. Ульянова Г. О. Самоплагиат у науковій сфері / О. І. Ульянов, Г. О. Ульянова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. – № 4. – С. 102–104.

Статті в зарубіжних наукових виданнях:

22. Ульянова Г. А. Плагиат как нарушение прав интеллектуальной собственности / Г. А. Ульянова // *Legea si Viata*. – 2014. – № 5. – С. 118–121.

23. Ульянова Г. А. Плагиат в промышленной сфере / Г. А. Ульянова // *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. – 2014. – № 1 (05). – С. 116–120.

24. Ульянова Г. А. Защита авторских прав от плагиата по законодательству Болгарии и Украины / Г. А. Ульянова // *Leges et Vita*. – 2014. – № 7. – С. 37–41.

25. Ульянова Г. А. Судебная защита авторских прав от плагиата / Г. А. Ульянова // *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. – 2014. – № 8. – С. 137–141.

Інші публікації, що додатково висвітлюють основний зміст дисертації:

26. Ульянова Г. О. Правове забезпечення захисту авторських прав від плагіату / Г. О. Ульянова // *Часопис цивілістики*. – 2012. – Вип. 13. – С. 124–128.

27. Ульянова Г. О. Деякі проблеми співвідношення цивільного законодавства і законодавства про інтелектуальну власність / О. І. Харитонova, Г. О. Ульянова // *Часопис цивілістики*. – 2012. – Вип. 14. – С. 109–115.

28. Ульянова Г. О. Привласнення авторства і примус до співавторства як порушення авторських прав / Г. О. Ульянова // *Молодий вчений*. – 2015. – № 2 (17). – С. 874–877.

Тези доповідей на наукових конференціях:

29. Ульянова Г. О. Використання об'єктів права інтелектуальної власності у мережі Інтернет / Г. О. Ульянова // Генезис публічного права від становлення до сучасності (Прибузькі читання) : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (26-27 листопада 2010 р., м. Миколаїв). – Миколаїв, 2010. – С. 330–331.

30. Ульянова Г. О. Види авторських правовідносин, які виникають за участю співавторів / Г. О. Ульянова // Роль та місце органів внутрішніх справ в розбудові демократичної правової держави : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (21 квітня 2011 р., м. Одеса). – Одеса, 2011. – С. 94.

31. Ульянова Г. А. Объекты права интеллектуальной собственности, которые обеспечивают функционирование сети Интернет: проблемы правовой охраны / Г. А. Ульянова // Проблемы пиратства в Российской Федерации. Особенности Интернет-пиратства : матер. Междунар. науч.-практ. конф. (13 апреля 2011 г., г. Москва). – Москва: ГОУ ВПО РГИАИС, 2011. – С. 93–99.

32. Ульянова Г. О. Складні об'єкти авторського права / Г. О. Ульянова // Правове життя сучасної України : матер. Міжнар. наук. конф. проф.-викл. (Одеса, 20-21 травня 2011 р.) / Національн. ун-т «Одеська юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2011. – С. 351–353.

33. Ульянова Г. О. Охрана промышленных изобретений за законодательством Украины, Российской Федерации та Европейского союза / Г. О. Ульянова // матер. Міжнар. конф. «Охрана прав интеллектуальной собственности в Украине та Европейскому Союзу: политика, законодательство, практика» (м. Київ,

15-16 червня 2011 р.). Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні». – К. : Фенікс, 2011. – С. 201–205.

34. Ульянова Г. О. Ознаки похідних творів / Г. О. Ульянова // Актуальні проблеми цивільного права та процесу : матер. Міжнар. наук. конф., присвяченої пам'яті Ю.С. Червоного (Одеса, 16 грудня 2011 р.) / Національн. ун-т «Одеська юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2011. – С. 163–166.

35. Ульянова Г. О. Охорона пародій за законодавством Російської Федерації / Г. О. Ульянова // Роль та місце органів внутрішніх справ в розбудові демократичної правової держави : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (24 лютого 2012 р., м. Одеса). – Одеса, 2012. – С. 77–78.

36. Ульянова Г. А. Карикатура как объект права интеллектуальной собственности / Е. И. Харитонова, Г. А. Ульянова // Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присвячена 90-річчю народження д.ю.н, професора В. П. Маслова (16 березня 2012 р., м. Харків) – Харків : Право, 2012. – С. 32–34.

37. Ульянова Г. О. Співвідношення піратства та плагіату у сфері авторського права / Г. О. Ульянова // Приватноправове регулювання суспільних відносин: традиції, сучасність, перспектива : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 19-20 квітня 2012 р. – К. : ТОВ «Білоцерківдрук», 2013. – С. 192–195.

38. Ульянова Г. О. Щодо визначення ознак плагіату / Г. О. Ульянова // Правове життя сучасної України: матер. Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (Одеса, 20-21 квітня 2012 р.) Т. 3 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін / Національн. ун-т «Одеська юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 181–182.

39. Ульянова Г. О. Угода про застосування медіації / Г. О. Ульянова // Особливості договорів у сучасному законодавстві України : матер. наук.-практ. круглого столу (21 вересня 2012 р., Одеса). – Одеса, 2012. – С. 60–61.

40. Ульянова Г. О. Відшкодування автору майнової шкоди, завданої внаслідок плагіату / Г. О. Ульянова // Цивілістичні читання присвячені пам'яті І.В. Шерешевського «Підґрунття формування цивільного законодавства України»: матер. інтернет-конференції (9 жовтня 2012 р., Одеса) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. О. Харитонова. – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 138–141.

41. Ульянова Г. О. Способы самозащиты авторских прав при их нарушении в результате плагиата / Г. О. Ульянова // Актуальні проблеми права інтелектуальної власності: захист від контрафакції, піратства та плагіату : матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. (9 жовтня 2012 р., м. Одеса). – Одеса, 2012. – С. 285–288.

42. Ульянова Г. О. Особливості реалізації немайнових авторських прав у рекламі / Г. О. Ульянова // Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права : матер. Міжнар. наук. конф. (Одеса, 30

листопада 2012 р.) Т. 2 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 579–580.

43. Ульянова Г. О. Плагіат як порушення авторських прав у сфері реклами / Г. О. Ульянова // Актуальні проблеми права інтелектуальної власності: захист від контрафакції, піратства та плагіату : матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. (26 квітня 2013 р., м. Одеса). – Одеса, 2013. – С. 117–120.

44. Ульянова Г. А. Защита от плагиата по законодательству государств-участников СНГ / Г. А. Ульянова // Порівняльне правознавство: сучасний стан та перспективи розвитку : збірн. наук. праць (м. Одеса, 26-28 квітня 2013 р.) / за ред. С. В. Ківалова, Ю. С. Шемшученка. – Одеса : Фенікс, 2013. – С. 315–318.

45. Ульянова Г. О. Порушення прав авторства при плагіаті / Г. О. Ульянова // Треті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васковського : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 17 травня 2013 р.). – Одеса : Астропринт, 2013. – С. 140–143.

46. Ульянова Г. О. Обнародування (опублікування) твору при плагіаті / Г. О. Ульянова // Проблеми вдосконалення цивільного законодавства про боротьбу з плагіатом і піратством: матер. круглого столу (25 травня, 2013 р., м. Одеса). – Одеса, 2013. – С. 53–54.

47. Ulianova G. A. Plagiarism as significant threat to the research and technological development activity / O. I. Kharytonova, G. A. Ulianova, D. D. Posova // Proceedings of the International Ukrainian-Japanese Conference on Scientific and Industrial Cooperation; 24-25 October 2013. – Odessa : ONPU, 2013. – С. 226–228.

5. Ульянова Г. А. Научный плагиат: проблемы теории и практики / Г. А. Ульянова // Сборник материалов II Международного юридического форума «Правовая защита интеллектуальной собственности: проблемы теории и практики» (14-15 февраля, 2014 г., Москва). – М., 2014. – С. 143-147.

48. Ульянова Г. А. Виды плагиата / Г. А. Ульянова // Правовые реформы в постсоветских странах: достижения и проблемы : матер. Междунар. науч.-практ. конф., 28-29 марта 2014 г. / орг. ком.: Бужор В. [и др.] . – Кишинев : Sulian, 2014 (Tipogr. «Cetate de Sus»). – С. 189–191.

49. Ульянова Г. О. Порушення авторських прав під час створення похідних творів / Г. О. Ульянова // Правове життя сучасної України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присвячена ювілею академіка С. В. Ківалова, (16-17 травня 2014р., м. Одеса) у 2 т. Т.1 / відп. ред. В.М. Дрьомін. – Одеса : Юридична література, 2014. – С. 483–485.

50. Ульянова Г. О. Поняття академічного плагіату / Г. О. Ульянова // Práva a slobody človeka a občana: mechanizmus ich implementácie a ochrany rôznych oblastiach práva : zborník príspevkov z medzin. vedeckej konf. (19-20 septembra, 2014). – Bratislava : Paneuropska vysoká škola, 2014. – С. 29–32.

АНОТАЦІЯ

Ульянова Г.О. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2015.

Дисертація є першим у вітчизняній науці цивільного права спеціальним комплексним дослідженням методологічних проблем цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату.

Досліджено загальні підходи до визначення поняття плагіат, розкрито його сутність як соціальної, етичної, правової категорії, визначено сутнісні ознаки плагіату. Розкрито співвідношення таких категорій, як: привласнення авторства, примус до співавторства, примус до відмови від авторства, приписування авторства. Визначено мету та основні напрями правової політики у сфері захисту права інтелектуальної власності від плагіату. Визначено особливості вчинення плагіату у різних сферах інтелектуальної, творчої діяльності. Розкрито поняття, способи цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності в судовому порядку. Визначено основні засади захисту прав інтелектуальної власності від плагіату в позасудовому порядку. Сформульовано пропозиції щодо удосконалення правового регулювання відносин у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Ключові слова: плагіат, привласнення авторства, примус до співавторства, право авторства, право на ім'я, авторський плагіат, академічний плагіат, реклама, цивільно-правовий захист, способи захисту, відшкодування шкоди, самозахист, медіація.

АННОТАЦИЯ

Ульянова Г.А. Методологические проблемы гражданско-правовой защиты прав интеллектуальной собственности от плагиата. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени доктора юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2015.

Диссертация является первым в отечественной науке гражданского права специальным комплексным исследованием методологических проблем гражданско-правовой защиты прав интеллектуальной собственности от плагиата.

Исследованы общие подходы к определению понятия «плагиат», его сущности и признаков как социальной, этической, правовой категории. Предложен концептуальный подход к пониманию плагиата как сложного явления в сфере права интеллектуальной собственности, которое может рассматриваться как: нарушение авторских прав автора первоначального текста; злоупотребление правом на творчество лицом, совершающим плагиат; нарушение этики творчества, профессиональной деятельности; нарушение прав потребителей интеллектуальной, творческой деятельности; нарушение общественного порядка (интересов общества и государства).

Определены цели и основные направления правовой политики в сфере защиты прав интеллектуальной собственности от плагиата.

Раскрыто соотношение таких категорий, как: присвоение авторства, принуждение к соавторству, принуждение к отказу от авторства, приписывание авторства.

Охарактеризованы особенности плагиата в разных сферах интеллектуальной, творческой деятельности (в сфере авторского права, права промышленной собственности, научной сфере, средствах массовой информации, рекламе).

Исследовано понятие, способы гражданско-правовой защиты прав интеллектуальной собственности в судебном порядке.

Учитывая, что в результате плагиата нарушаются как частные, так и публичные интересы, на основании положений законодательства выделено два порядка защиты прав интеллектуальной собственности: частноправовой (принятие мер, направленных на защиту прав интеллектуальной собственности правообладателями) и публично-правовой (предусматривает деятельность специально уполномоченных субъектов, в частности, МОН Украины, специализированных ученых советов, направленная на выявление, предотвращение плагиата).

Предложена классификация способов гражданско-правовой защиты прав интеллектуальной собственности от плагиата на основании разных критериев. В зависимости от категории субъектов, чьи права подлежат защите (направленные на восстановление нарушенных прав интеллектуальной собственности автора; направленные на защиту интересов пользователей объектов права интеллектуальной собственности). В зависимости от категории прав, на защиту которых направлены: способы защиты имущественных прав (возмещение имущественного ущерба), способы защиты неимущественных прав (распространение информации о плагиате, возмещение неимущественного, морального вреда). В зависимости от возможности одновременного применения: сочетаемые и несочетаемые (возмещение убытков, выплата компенсации, взыскание с нарушителя незаконно полученной прибыли).

Исследованы способы самозащиты прав интеллектуальной собственности от плагиата, способы альтернативного урегулирования споров, которые возникают в связи с нарушением прав интеллектуальной собственности в результате плагиата.

Изучена судебная практика в сфере защиты прав интеллектуальной собственности от плагиата, а также защиты авторов от недобросовестного приписывания авторства на чужие результаты интеллектуальной, творческой деятельности.

Сформулированы предложения по усовершенствованию правового регулирования отношений в сфере защиты прав интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: плагиат, присвоение авторства, принуждение к соавторству, право авторства, право на имя, авторский плагиат, академический плагиат, реклама, гражданско-правовая защита, способы защиты, возмещение вреда, самозащита, медиация.

SUMMARY

Ulianova G.A. Methodological problems of civil-legal protection of intellectual property rights against plagiarism. – Manuscript.

A thesis for a Doctor's of Law degree by speciality 12.00.03 – Civil Law and Civil Procedure; Family Law; International Private Law. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2015.

The dissertation is the first Ukrainian special complex research of methodological problems of civil legal protection of intellectual property against plagiarism.

The author investigates general approaches to determination of the notion of plagiarism, discovers its essence as a social, ethical, and legal category and determines the essential features of plagiarism. The researcher discovers the correlation of such categories as misappropriation of authorship, coercion to co-authorship, coercion to authorship refusal, imputation of authorship. The aim and general principles of legal policy in the area of intellectual property protection against plagiarism are determined. There are defined the peculiarities of perpetration of plagiarism in various spheres of intellectual and creative activity. The notion and means of civil legal protection of intellectual property rights in judicial form are determined. There are defined general principles of protection of intellectual property rights against plagiarism extrajudicially. There are formulated propositions as to the improvement of legal regulation in the field of protection of intellectual property rights.

Key words: plagiarism, misappropriation of authorship, coercion to co-authorship, right of authorship, right of name, author's plagiarism, academic plagiarism, advertising, civil-legal protection, means of protection, compensation of damage, self-protection, mediation.

Підписано до друку 05.11.2015 р. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 1,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1511-1а.

Видавець і виготовлювач ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25
Тел. (048) 7777-591.